Elektrituruseaduse ning alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Elektrituruseaduse ning alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse muutmise seaduse eelnõu eesmärk on võimaldada elektrienergia suurtarbijatele madalamat taastuvenergia tasumäära ja seeläbi suurendada nende konkurentsivõimet ning Eesti konkurentsivõimet uute tööstusinvesteeringute Eestisse toomisel.

Eelnõukohase seadusega diferentseeritakse elektrituruseaduses (edaspidi ka ELTS) taastuvast energiaallikast ja tõhusa koostootmise režiimil toodetud elektrienergia toetusskeemi finantseerimise tasu suurtarbijatele (ettevõtted, kelle aastane elektritarbimine ületab 1 GWh ja kes tegutsevad riigiabi suuniste lisas 1 nimetatud sektorites). Täienduse tulemusena luuakse kord, mis võimaldab elektrienergia praegustel ja tulevastel suurtarbijatel alates 2026. aastast maksta senisest madalamas määras taastuvenergia tasu (15–25% igakuisest taastuvenergia tasust varasema 100% asemel). Taastuvenergia tasule soodusmäära seadmine parandab Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ning Ettevõtluse ning Innovatsiooni Sihtasutuse hinnangul Eestis tegutsevate ettevõtjate konkurentsivõimet ja annab suurtarbijatest investoritele lisamotivatsiooni investeeringuid Eestisse tuua.

Elektri lõpphind suurtarbijatele (aastane tarbimisvahemik 70-149,9 GWh) on 2025 I poolaasta aasta seisuga 150,3 €/MWh ning keskmisele kodutarbijale (aastane tarbimisvahemik 2,5-4,999 MWh) 229,8 €/MWh. Elektri lõpphinna kujunemise dünaamika on viimastel aastatel oluliselt muutunud, seda nii elektri päev-ette turul toimunud muutuste kui ka arvel uute komponentidetulevase[1] lisandumise tõttu. Samuti on elektrienergia börsihinnad muutunud päeva sees muutlikuks, millel, juhul kui ei kasutata fikseeritud hinnapakette, on omakorda mõju Eesti energiaintensiivsetele tööstustele ja nende konkurentsivõimele laiemalt. Tööstusettevõtted Eestis on pidevalt otsimas võimalusi tootmiskulude vähendamiseks, et väljakutseid pakkuvas majanduskeskkonnas konkurentsivõimeliseks jääda.

Lisaks võimaldavad eelnõuga kavandatud muudatused ettevõtetel edaspidi rajada salvestusseadmeid ilma, et nad kaotaksid oma intensiivse gaasitarbimisega ettevõtte staatuse ning seeläbi gaasiaktsiisi soodusmäära. Üheks võimaluseks on näiteks energiakulude optimeerimine energiasalvestusüksuse rajamise läbi. Elektrienergia salvestamine võimaldaks ettevõtjal elektrienergia tarbimist kauplemisperioodide lõikes nihutada ning seeläbi vähendada energiakulusid (madala elektrienergia hinnaga tundidel elektrienergiat salvestades ning kõrge elektrienergia hinnaga tundidel salvestatud elektrienergiat tarbides).

Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse (edaspidi ka ATKEAS) muutmise eesmärgiks on tühistada elektrienergia salvestamine ühe piiranguna intensiivse gaasitarbimisega ettevõtjaks kvalifitseerumisel. Gaasiaktsiisi soodustuse meedet on rakendatud Eestis alates 2019. aastast. Aktsiisisoodustuse saamiseks peab ettevõtja gaasitarbimise

[1] 2026. aastast kajastuvad sagedusreservide ja varustuskindluse hoimisega seotud kuluread tarbijatele esitatavatel arvetel eraldi. Varasemalt on need kulud olnud teiste kuluridade sees.

intensiivsus olema keskmiselt 13% või rohkem. Soodusaktsiisimäär on 11,30 eurot. Soodustus ei laiene ettevõtjatele, kelle põhi- või kõrvaltegevusala on soojuse või elektrienergia tootmine või varustamine. Täpsemalt tuginetakse välistuse puhul Euroopa Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusele (EÜ) nr 1893/2006 (edaspidi *NACE*), kus on loetletud, mida loetakse elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamiseks. Selle hulka loetakse ka elektrienergia salvestamine.

Kehtiv ATKEASe regulatsioon ei võimalda intensiivse gaasitarbimise ettevõtjal jätkata soodusaktsiisimääraga maksustatud maagaasi tarbimist, kui tegeletakse elektrienergia salvestamisega.
Intensiivse gaasitarbimisega ettevõtja aktsiisisoodustuse regulatsiooni kehtestamise ajal ei olnud elektrienergia salvestamine laialt levinud. Sel ajal ei kajastanud NACE I lisa jao D osa 35 elektrienergia salvestamist eraldi alajaotusena. Alles 2025. aasta 1. jaanuarist jõustunud uus NACE versioon eristab eraldi alajaotusena elektrienergia salvestamist (klass 35.16). Varasemalt kajastati elektrienergia salvestamist NACE kohaselt elektrienergia tootmise alajaotuse osana. Tehnoloogiliste arengute tulemusel on akulahendustel põhinevad salvestustehnoloogiad muutunud majanduslikult mõistlikuks, mistõttu leiame, et energiasalvestusüksuse rajamine ja salvestatud elektrienergia omatarbeks kasutamine tootmisprotsessi toetava tegevusena ei peaks olema välistuseks soodusaktsiisimääraga maagaasi tarbimisel.

1.2. Eelnõu ettevalmistaja

Eelnõu ja seletuskirja on koostanud Kliimaministeeriumi energeetikaosakonna nõunik Regina Hermandi (regina.hermandi@kliimaministeerium.ee, 625 6479), Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ettevõtluskeskkonna ja tööstuse osakonna õigusnõunik Maris Ots (maris.ots@mkm.ee) ja sama osakonna tööstusvaldkonna juht Kaspar Peek (kaspar.peek@mkm.ee). Rahandusministeeriumi maksu- ja tollipoliitika osakonna peaspetsialist Lauri Lelumees (lauri.lelumees@fin.ee, 5885 1404). Eelnõu ja seletuskirja juriidilist kvaliteeti kontrollis ATKEASe muudatuse osas Rahandusministeeriumi personali- ja õigusosakonna õigusloome valdkonna juht Virge Aasa (virge.aasa@fin.ee, 5885 1493). Eelnõu ja seletuskirja on keeletoimetanud Justiits- ja Digiministeeriumi õigusloome korralduse talituse toimetaja Aili Sandre (aili.sandre@justdigi.ee). Eelnõu õigusekspertiisi tegi Kliimaministeeriumi õigusosakonna nõunik Kristel Soodla (kristel.soodla@kliimaministeerium.ee, 5687 2650).

1.3. Märkused

Eelnõukohase seadusega muudetakse:

1) elektrituruseadust (RT I, 08.07.2025, 41);
2) alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse 1. jaanuaril 2026. a jõustuvat redaktsiooni (RT I, 12.07.2025, 3).

Eelnõukohase seadusega tehtavate täienduste rakendamine elektrituruseaduse osas eeldab Euroopa Komisjoni asjakohast riigiabi andmist võimaldavat otsust. Riigiabiluba on Majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi poolt taotlemisel eelnõu menetlemisega paralleelselt.

31.07.2025 anti Vabariigi Valitsuse majanduskabineti nõupidamisel Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile ülesanne koostöös Kliimaministeeriumiga töötada välja ELTSi muudatused taastuvenergia tasu vähendamise rakendamiseks 2026. aasta alguseks. Seega ei ole eelnõu kiireloomulisuse tõttu eelnenud väljatöötamiskavatsust (VTK-d). Samuti ei

ole ATKEAS´e muudatuse osas väljatöötamiskavatsust koostatud, sest eelnõuga muudetakse vaid üht sätet. Muudatus on tehnilist laadi ja sellega ei kaasne olulist mõju, mistõttu väljatöötamiskavatsus ei ole nõutav HÕNTE § 1 lõike 2 punktist 5 tulenevalt.

Eelnõu ei ole seotud muu menetluses oleva eelnõuga. Eelnõu on kooskõlas Euroopa Liidu õigusega.

Eelnõu seadusena vastuvõtmiseks Riigikogus on vajalik poolthäälte enamus.

2. Seaduse eesmärk

Täienduse tulemusena luuakse kord, mis võimaldab elektrienergia praegustel ja tulevastel suurtarbijatele alates 2026. aastast rakendada senisest madalamas määras taastuvenergia tasu. Taastuvenergia tasule soodusmäära seadmine parandab Eestis tegutsevate ettevõtjate konkurentsivõimet ja annab suurtarbijatest investoritele lisastiimuli investeeringuid Eestisse tuua.

Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse (edaspidi ka ATKEAS) muutmise eesmärgiks on tühistada elektrienergia salvestamine ühe piiranguna intensiivse gaasitarbimisega ettevõtjaks kvalifitseerumisel.

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu koosneb kolmest paragrahvist, millest esimesega täiendatakse elektrituruseadust, teise paragrahviga täiendatakse alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadust ja kolmanda paragrahviga sätestatakse ühe paragrahvi tagasiulatuv jõustumine.

§ 1. Elektrituruseaduse muutmine

Eesti energiaintensiivsetele ettevõtetele kehtivad taastuvenergia tasud on keskmiselt ligikaudu 1,6 korda kõrgemad ELi keskmisest (aastal 2024 10,5 €/MWh *vs*. ELi keskmine 6,4 €/MWh)[2], mis seab Eesti suurtarbijad lähiriikidega võrreldes nõrgemasse konkurentsipositsiooni.

Elektri lõpphind on eriti oluline suuremahuliste välisinvesteeringute toomiseks tehtavate väärtuspakkumiste kontekstis, kuna moodustab mitmele tööstusharule (nt puidu- ja keemiatööstus) olulise osa sisendite hinnast.

[2] [nrg_pc_205_c] Electricity prices components for non-household consumers - annual data (from 2007 onwards).

Joonis 1. 2024. a elektri lõpphind (€/MWh) Euroopa Liidu keskmisena (EL-27) ning valitud riikides: Saksamaa, Eesti, Läti, Leedu, Soome ja Rootsi, Eurostat.

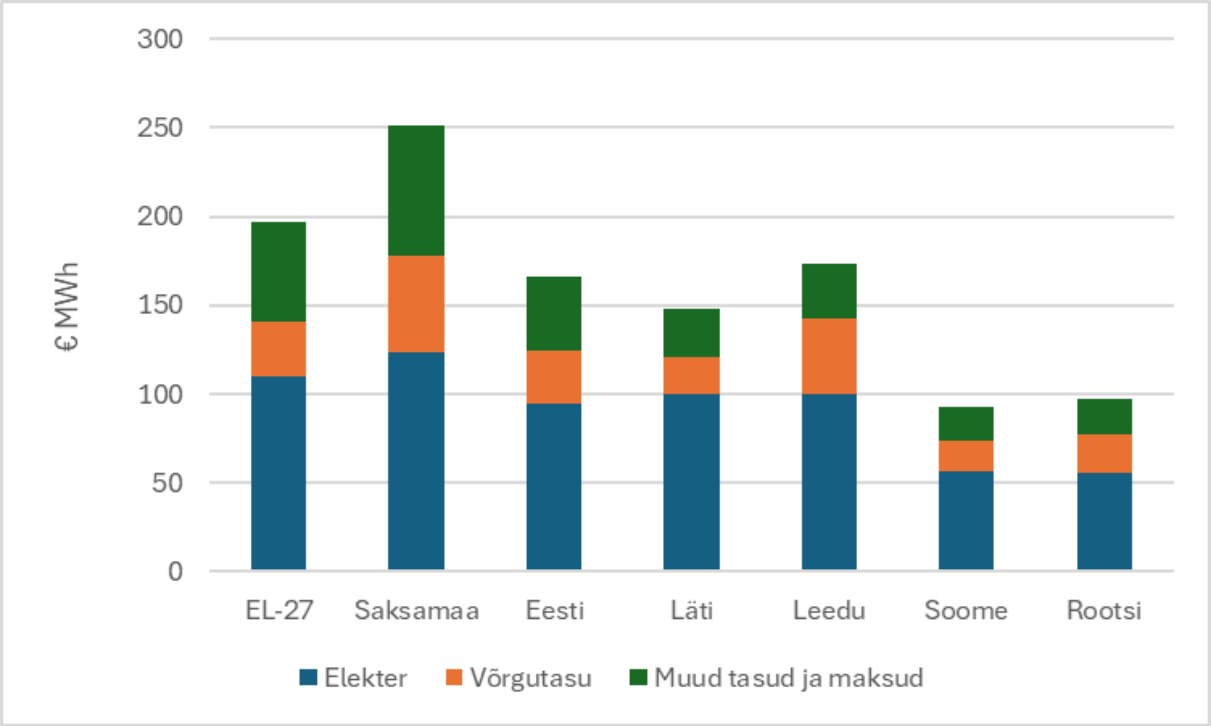

Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutuse andmetel on potentsiaalsete välisinvesteeringute projektide maht, mille puhul on investeeringu tegemisel oluline tegur elektrihind, 5,1 mlrd eurot. Nende projektide realiseerumisel tuleks Eesti majandusse ehitusfaasis 2 mlrd eurot ja loodaks 3300 uut töökohta. Eesti töötleva tööstuse lisandväärtus on 2,26 mln eurot GWh kohta, millest ligi kolmandik on maksutulu riigile[3]. 500 GWh tarbimise lisandumisel on maksutulu eeldatavasti 376 mln eurot aastas. Elektrihinna soodustus ei ole kindlasti ainus tegur, mida ettevõtjad investeerimisotsuste tegemisel arvesse võtavad, kuid on üks olulisi aspekte, mida kaalutluskohana välja tuuakse. Väheoluline pole ka riigi toetusmeetmetega antav signaal, et tööstus ja investeeringud on riiki oodatud ning riik on valmis investeeringute Eestis hoidmiseks ja Eestisse toomiseks samme astuma.

Eesti peamised konkurendid välisinvesteeringutele ja olemasolevate ettevõtjate omavahelises konkurentsis on teised regioonis paiknevad ettevõtted. Selliste ettevõtjate potentsiaalsed asukohad on Läti, Leedu, Soome ja Rootsi, vähemal määral Poola ja Taani. Kõigis neis riikides on sisendite maksustamisele erinev lähenemine. Suurema tööstuse osakaaluga riigid, nagu Soome ja Rootsi on teinud mitmesuguseid soodustusi tööstusettevõtjatele ning ka Läti ja Leedu on vastavalt vajadusele seadnud erisusi.

Joonis 2. Elektrihinda mõjutavad riiklikud tasud ja maksud tarbimisel 2–20 GWh 2024. a eurot MWh kohta (riigis kehtivate soodustusteta), Eurostat

[3] MKM analüüs.

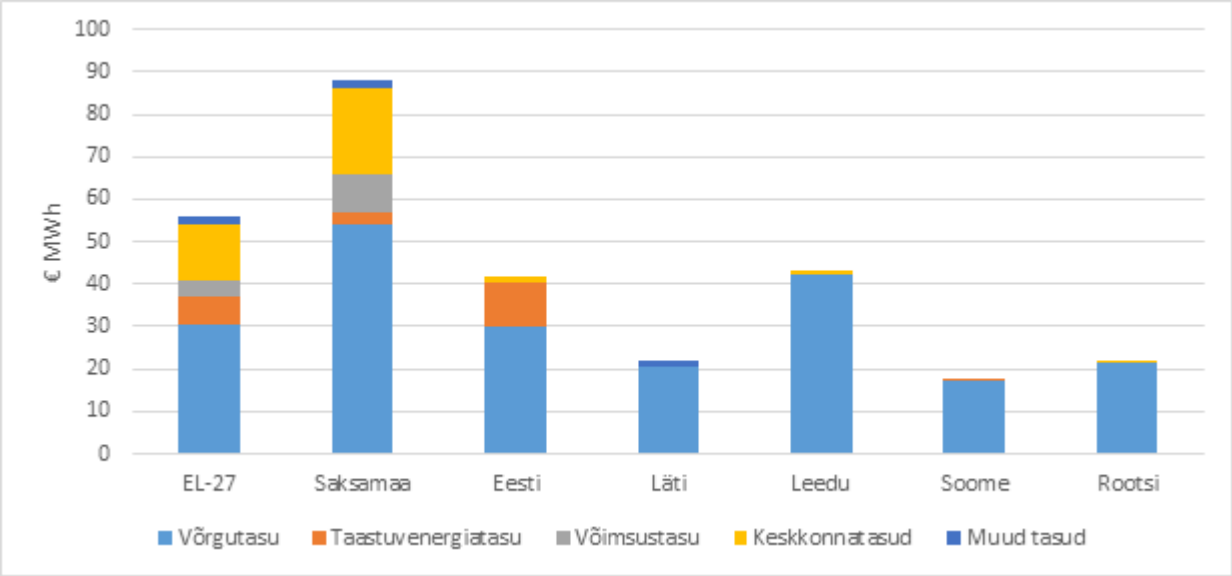

Allikas: Eurostat; nrg_pc_205_c

Viimastel aastatel on lähiriikides elektrienergia lõpphind olnud olulise tähelepanu all. Näiteks on Läti valitsus juba 12.10.2020 kabinetiistungil otsustanud[4], et elektrointensiivsete tarbijate taastuvenergia tasu tuleb vähendada. Selleks otsustati suunata riigieelarvest 2021. a *ca* 20 mln €, 2022. a *ca* 32 mln € ja 2023. a *ca* 21,5 mln € elektrointensiivsete tarbijate taastuvenergia tasu vähendamiseks.

Seetõttu on kasulik ka Eestil astuda samme, et parandada elektrienergia suurtarbijate konkurentsipositsiooni. Eelnõukohase seaduse eesmärk on suurendada suurtarbijatele elektrienergia lõpphinna konkurentsivõimet võrreldes naaberriikide ettevõtetega.

Praeguses majandusolukorras peab riik kiirelt looma reeglid ettevõtjate toetamiseks. Eelnõu järgi vähendatakse elektrienergia suurtarbijate taastuvenergia tasu, mis omakorda aitab suurendada soodustustest kasu saavate isikute konkurentsivõimet. Seetõttu on eelnõu väljatöötamine kiireloomuline ning eelnõule ei ole eelnenud väljatöötamiskavatsust (VTK). Ühtlasi anti 31.07.2025 Vabariigi Valitsuse majanduskabineti nõupidamisel Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile ülesanne koostöös Kliimaministeeriumiga töötada välja ELTSi muudatused taastuvenergia tasu vähendamise rakendamiseks 2026. aasta alguseks.

§ 2. Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse muutmine

Muudatuse peamiseks eesmärgiks on tõsta kõrge gaasitarbimise intensiivsusega ettevõtete konkurentsivõimet, võimaldades neil aktsiisivabastusloa alusel tarbida soodusaktsiisimääraga maksustatavat maagaasi ka juhul kui kõrvaltegevusena salvestatakse võrguettevõtjalt või võrguväliselt soetatud elektrienergiat ning kasutatakse seda hiljem oma tootmises. Kõnealuse piirangu kaotamine annab ettevõtjaile avaramad võimalused investeeringute abil vähendada elektrienergia tarbimisega kaasnevaid kulutusi ja parandab potentsiaalselt ka konkurentsivõimet ja ekspordipotentsiaali.

Eelnõu § 1 käsitleb elektrituruseaduse muudatusi.

[4] Väljavõte Läti Vabariigi Valitsuse 12.10.2020 kabinetiistungi otsustest - https://likumi.lv/doc.php?id=317922&version_date=14.10.2020.

Paragrahvi 59^2 lõiget 1 täiendatakse, lisades tarbija kanda jäävate kulude hulka ka kulud, mis on seotud lõigetes 4^1–4^{15} loetletud Elering ASi (edaspidi Elering) tehtavate tegevustega. Lisatud lõiked 4^1–4^{15} reguleerivad taastuvenergia tasu vähendamise tehnilist poolt ja nõudeid madalama määraga maksustatud isikutele.

Lõikega 4^1 nähakse ette taastuvenergia tasu soodustus nendele elektritarbijatele, kelle tegevus on eriti tundlik elektrihinna muutustele ning kellel on seetõttu suurem risk oma tootmist ümber paigutada. Komisjoni teatise – kliima-, keskkonnakaitse- ja energiaalase riigiabi suunised alates aastast 2022 (edaspidi riigiabi suunised) punkti 408 kohaselt võib soodustuse summa olla maksimaalselt 75%–85%, olenevalt sellest, kas tarbija tegutseb märkimisväärse ümberpaigutamise riskiga sektoris või ümberpaigutamise riskiga sektoris. Teisisõnu peavad toetusesaajad maksma 15–25% taastuvenergia tasust olenevalt sektori riskitasemest. Need sektorid on nimetatud riigiabi suuniste lisas 1 ning on eelkõige energiamahukad tööstusettevõtted, mille konkurentsivõime võib olla ohus, kui nende elektrikulud kasvavad võrreldes teiste riikide ettevõtetega ebaproportsionaalselt. Et toetus oleks kooskõlas riigiabi reeglitega ja proportsionaalne, ei tohi soodusmäära rakendamine viia elektrienergia hinda alla miinimumtaseme, milleks on 0,5 €/MWh.

Lõike 4^1 punktis 1 sätestatakse kriteerium, mille alusel elektrienergia tarbija saab taotleda taastuvenergia tasu vähendatud määras rakendamist. Selleks peab tarbija liitumispunktidepõhine elektrienergia tarbimine olema vähemalt kahel taotlusele eelnenud kolmest aastast ületanud 1 GWh. See tingimus aitab tagada, et soodusmäär rakendub eelkõige suurema tarbimisega ettevõtetele, kellel võib olla suurem ümberpaigutumise risk ning seeläbi ka suurem vajadus kulude leevendamiseks. 2023. a andmete järgi oli 1 GWh ja rohkem elektrienergiat tarbivaid isikuid *ca* 79, kelle aastane tarbimine on *ca* 277,3 GWh.

Uue elektrienergia tarbija puhul, kellel eelmiste aastate tarbimine puudub, loetakse kriteerium täidetuks, kui tema prognoositav tarbimine järgneva 12 kuu jooksul ületab 1 GWh.

Lõike 4^1 punkti 2 kohaselt kvalifitseerub tarbija vähendatud tasumäärale, kui ta tõendab taastuvelektrienergia tarbimist samas lõikes kehtestatud osakaalus. Selleks peab ta olema sõlminud taastuvelektrienergia tootjaga § 3 punktis 8^3 nimetatud elektrilepingu (*Power Purchase Agreement*) § 3 punktis 1^1 nimetatud avatud tarne või punktis 17 nimetatud määratud tarne teostamiseks ja tõendab taastuvelektrienergia tarbimist nimetatud tootja taastuvelektrienergiale väljastatud päritolutunnistuste kustutamise kaudu. Nimetatud dokumentide alusel tõendatakse, et taotleja kogutarbimisest moodustab taastuvelektrienergia osa 2026. aastal vähemalt 10%, 2027. aastal 25%, 2028. aastal 35% ja alates 2029. aastast 50%.

Nõude eesmärk on suunata suurtarbijaid järk-järgult suurendama taastuvenergia kasutust oma elektritarbimises, et toetada riiklikke kliimaeesmärke, vähendada sõltuvust fossiilkütustest ning edendada keskkonnasäästlikku majandustegevust. Samal ajal toimib see mehhanismina, mis soodustab taastuvelektrienergia tootmise kasvu – kas uute tootjate turule tuleku kaudu või olemasolevate tootmisvõimsuste laiendamise teel. Selline lähenemine aitab kaasa taastuvenergia turu arengule, varustuskindluse tagamisele pikemas perspektiivis.

Lõike 4^1 punkti 3 eesmärk on tagada, et soodustus rakenduks üksnes nendele tarbijatele, kes astuvad teadlikke ja süsteemseid samme oma energiatõhususe parandamiseks ning kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamiseks. Selleks peavad toetuse saajad olema teinud energiaauditi kas eraldiseisvana või sertifitseeritud energiajuhtimissüsteemi või keskkonnajuhtimissüsteemi kaudu. Eraldiseisva energiaauditi eeldatav maksumus on 10 000 –

15 000 eurot ning kehtivus neli aastat. Sertifitseeritud energiajuhtimissüsteemi sertifitseerimistasu on 3000–7000 eurot ning järelevalve tasud 1000–3000 eurot aastas. Energiaauditi nõue juba kehtib direktiivi 2012/27/EL alusel suurettevõtetele ja hakkab direktiivi 2023/1791 alusel 2026. aastast kehtima kõigile ettevõtetele, mille energiatarbimine (elekter, gaas, soojus, transpordikütused) on rohkem kui 2,7 GWh aastas. Energiajuhtimissüsteemi kasutuselevõtmise nõue hakkab aastast 2027 kehtima ka ettevõtetele, mille kogu energia tarbimine ületab 23,6 GWh aastas.

Lõike 4^1 punktiga 4 nähakse ette, et soodustustust saab rakendada vaid riigiabi suuniste lisas 1 nimetatud majandustegevusaladele. Need on süsinikulekke ohuga tegevusalad ehk tegevusalad, mis on eriti avatud rahvusvahelisele kaubandusele ja sõltuvad väärtuse loomisel suurel määral elektrienergiast. Kui nad peavad tasuma energia- ja keskkonnapoliitika eesmärke rahastavaid elektritarbimise makse täies mahus, võib suureneda oht, et majandustegevus viiakse väljapoole Euroopa Liitu kohtadesse, kus keskkonnaeesmärgid puuduvad või on vähem ambitsioonikad.

Lõikes 4^2 nähakse ette, et lõikes 4^1 nimetatud määra rakendamist saab taotleda alates lõike 4^9 kohase otsuse tegemisele järgnevast kuust nii, et taotleja maksmisele kuuluvat igakuist taastuvenergia tasu vähendatakse elektriarvel samas ulatuses. Selline igakuine tasu vähendamine tagab parema prognoositavuse ja ettevõtja rahavoogude juhtimise.

Lõikes 4^3 nähakse ette, et perioodil 1. jaanuar 2026 kuni käesoleva paragrahvi lõike 4^9 kohase otsuse tegemiseni võib lõikes 4^1 nimetatud määra rakendamist taotleda tagasiulatuvalt ühekordse tagasimaksena selle perioodi jooksul tarbitud elektrienergia tarbimismahu eest.

Lõikes 4^4 on sätestatud lisanõuded toetust saavatele suurettevõtetele[5]. Säte tugineb riigiabi suuniste ja energiatõhususe direktiivi 2012/27/EL artikli 8 nõuetele ja selle kohaselt peavad suurettevõtted panustama energiatõhususe ja keskkonnahoidlikkuse eesmärkidesse, täites vähemalt ühe kolmest tingimusest, mis on seotud energiaauditi tulemuste või investeeringutega kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamiseks. Tingimused on järgmised:

Lg 4^4 punkt 1. Energiaauditi soovituste rakendamine – ettevõtja peab rakendama auditiaruandes esitatud soovitusi, kui nende investeeringute tasuvusaeg ei ületa kolme aastat ja kulud on proportsionaalsed. See tagab, et toetuse saajad ei piirdu vaid energiaauditi tegemisega, vaid võtavad ka reaalseid samme energiatõhususe parandamiseks.

Lg 4^4 punkt 2. CO_2-jalajälje vähendamine – ettevõte peab katma vähemalt 30% oma elektritarbimisest CO_2-vabadest allikatest. See tingimus soodustab taastuvenergia kasutuselevõttu ja aitab kaasa kliimaeesmärkide täitmisele.

Lg 4^4 punkt 3. Investeeringud heitkoguste vähendamisse – vähemalt 50% saadud abist tuleb investeerida projektidesse, mis vähendavad märkimisväärselt kasvuhoonegaaside heitkoguseid. Investeeringute eesmärk on aidata saavutada kliimaeesmärke, mistõttu on seatud nõue, et investeering peab tooma kaasa kasvuhoonegaaside heitkoguste olulise vähenemise võrreldes võrdlusalusega, mida kasutatakse tasuta lubatud heitkoguse ühikute eraldamisel.

Lõikega 4^5 sätestatakse, et käesoleva paragrahvi lõike 4^3 punktis 3 nimetatud investeering peab tooma kaasa märkimisväärse heitkoguste vähenemise võrreldes võrdlusalusega, mida

[5] VKE-d on nõudest vabastatud energiatõhususe direktiivi 2012/27/EL artikli 8 kohaselt.

kasutatakse lubatud heitkoguse ühikute tasuta eraldamiseks Euroopa Liidu kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikute kauplemissüsteemis.

Lõige 4^6 näeb ette erandi lõikes 4^4 sätestatud kohustusest. Erand kehtib nendele tarbijatele, kes rakendavad sõltumatu asutuse poolt sertifitseeritud energia- või keskkonnajuhtimissüsteemi, mis vastab rahvusvahelistele standarditele ISO 50001 (energiajuhtimine), ISO 14001 (keskkonnajuhtimine) või EMAS (Eco-Management and Audit Scheme). Lõike 4^4 kohustusest on vabastatud ka elektrienergia tarbija, kes rakendab sõltumatu asutuse poolt teistele asjakohastele Euroopa või rahvusvahelisetele standarditele sertifitseeritud energia- või keskkonnajuhtimissüsteemi, kui ta tõendab Eleringile, et selline energia- või keskkonnajuhtimissüsteem sisaldab energiaauditit, mille aruanne vastab energiamajandamise korraldamise seaduse § 27 lõike 5 alusel sätestatud miinimumnõuetele.

Lõike 4^7 kohaselt on taastuvenergia tasu vähendamine riigiabi. Kavandatud skeemi rakendamiseks on vaja küsida esiteks Euroopa Komisjonilt luba ning teiseks järgida skeemi kasutamisel riigiabi suuniseid. Riigiabiluba on Majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi poolt taotlemisel eelnõu menetlemisega paralleelselt.

Lõige 4^8 sätestab, et taastuvenergia tasu vähendamiseks peab isik esitama asjakohase taotluse Eleringile. Taotlusele tuleb lisada dokumentatsioon tõestamaks, et isik vastab lõikes 4^1 nimetatud kriteeriumitele. Ühtlasi peab tasu vähendamist taotlev isik volitama võrguettevõtjat tutvuma isiku elektrienergia tarbimisandmetega andmevahetusplatvormis. Muudatuse eesmärk on tagada, et võrguettevõtjal oleks õiguslik alus kontrollida taotleja vastavust nõuetele.

Lõikes 4^9 sätestatakse taotluse menetlemise kord ja kohustused Eleringile. Elering hindab, kas isik vastab lõikes 4^1 sätestatud tingimustele, ning teeb nõuetekohase taotluse saamisest kahe kuu jooksul otsuse vähendada isiku taastuvenergia tasu. ning teeb kahe kuu jooksul lõikes 4^8 nimetatud nõuetekohase taotluse saamisest arvates otsuse. Otsuse tegemisel teavitab põhivõrguettevõtja soodusmäära rakendamisest kõiki osalisi: taotlejat ning taotleja elektripaigaldisega ühendatud võrguettevõtjat või liinihaldajat. Soodusmäära rakendatakse edasiulatuvalt otsuse tegemisele järgnevast kalendrikuust ning sellele eelnenud perioodi eest tagatakse hüvitis ühekordse tagasimaksena.

Lõike 4^{10} kohaselt korraldab Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium riigieelarvest hüvitise maksmise põhivõrguettevõtjale taastuvenergia tasu väiksema laekumise eest hiljemalt 1. juuliks taotletud perioodi kohta.

Lõikega 4^{11} nähakse ette kohustused toetuse saajale. Sätte kohaselt tuleb isikul esitada igal aastal hiljemalt 1. veebruariks Eleringile dokumendid, mis tõendavad lõike 4^1 punktides 1–4 sätestatud tingimuste täitmist. Sätestatu tagab, et soodusmäära rakendamine põhineb objektiivsetel ja kontrollitavatel alustel. Samuti tuleb Eleringil hinnata makstud abisumma vastavust sätestatud määrale. Ülekompenseerimise tuvastamisel teeb Elering otsuse toetuse osaliseks või täielikuks tagasinõudmiseks. Tagasimaksmisele kuuluv summa tuleb tagastada hiljemalt järgneva aasta 1. juuliks. Selline järelkontrollimehhanism aitab vältida riigiabi ülemäärast maksmist, tagab toetuste sihipärase kasutamise ning toetab elektrituru läbipaistvust ja usaldusväärsust.

Lõige 4^{12} sätestab, et isiku õigus soodusmäära kasutada lõpeb hetkest, mil ta ei vasta enam lõikes 4^1 sätestatud tingimustele ning isik on kohustatud sellest Eleringile viivitamata teatama.

Lõige 4^{13} sätestab, et juhul, kui isik teatab Eleringile, et ta ei vasta enam lõikes 4^{1} soodusmäära kasutamise tingimustele või kui Elering avastab nõuetele mittevastavuse regulaarse kontrolli käigus lõike 4^{8} kohaselt saadud volituse alusel või lõike 4^{15} alusel järelkontrolli käigus, teeb ta otsuse soodustuse rakendamise lõpetamiseks ja määrab aja, millest alates rakendatakse isiku suhtes lõike 4 alusel kindlaks määratud kulu suurust tarbitud elektrienergia ühe kilovatt-tunni kohta. Selline otsus võib olla ka tagasiulatuv, mille tulemusena peab soodusmäära ebaõiglaselt kasutanud isik tasuma taastuvenergia tasu tagasiulatuvalt täies ulatuses hetkest, mil ta enam madalamale määrale ei kvalifitseerunud.

Lõikes 4^{14} sätestatakse Eleringile kohustus lõikes 4^{13} nimetatud otsusest viivitamata teavitada isikut, kelle suhtes lõikes 4^{1} nimetatud määra rakendamine lõpetati, ja tema elektripaigaldisega ühendatud võrguettevõtjat või liinivaldajat. Sätte eesmärk on tagada, et nii elektritarbija kui ka võrguoperaator oleksid teadlikud soodusmäära rakendamise lõpetamisest, mis võib mõjutada elektrivarustuse tingimusi, arvestusmeetodeid või muid tehnilisi ja halduslikke aspekte.

Lõikes 4^{15} sätestatud aruandluskohustuse eesmärk on tagada, et abisaaja täidab talle antud toetuse tingimused ka pärast abi saamist. Seetõttu peab ta kolmel järjestikusel aastal pärast abi saamist esitama iga aasta esimesel poolaastal Eleringile aruandeid, mis on ette nähtud lõikes 4^{17} nimetatud ministri määruses. Kui aruannete alusel ilmneb, et abisaaja ei vasta tingimustele, on Eleringil kohustus antud abi koos viivisega tagasi nõuda. Sellisel juhul ei ole abisaaja uue abi saamiseks kõlblik kuni rikkumise kõrvaldamiseni.

Lõige 4^{16} sätestab riigiabi nõuetest tulenevad kitsendused isikule, kes ei tohi kõnealust toetust saada. Näiteks kui isik on riigiabi reeglite kohaselt raskustes olev või ei ole täitnud Euroopa Komisjoni otsusega pandud ebaseadusliku ja siseturuga kokkusobimatu abi tagastamise kohustust, ei tohi see isik taastuvenergia tasu madalamat määra kasutada.

Lõike 4^{17} kohaselt kehtestab toetuse andmise täpsemad tingimused valdkonna eest vastutav minister määrusega. Antud määruse osas on valdkonna eest vastutavaks ministriks majandus- ja tööstusminister. Määruses tuuakse välja arvutusmetoodika, tõendite loetelu, vorminõuded, abi kumuleerimise tingimused, nõuded avalikustamisele ja aruandlusele.

Eelnõu § 2 käsitleb alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse muudatust.

Eelnõuga muudetakse ATKEAS-e paragrahvi 20^{3} lõike 3 punkti 1, sätestades, et intensiivse gaasitarbimisega ettevõtja puhul ei peeta kõrvaltegevusalaks elektrienergia salvestamist oma põhitegevusalal toodetavate toodete tootmiseks. Jätkuvalt peab ettevõtja tulenevalt NACE määrusest tagama, et salvestatud elektrienergiat kasutatakse omatarbeks, sest selle müük või edastamine teistele tarbijatele ei ole lubatud.

Eelnõu §-ga 3 sätestatakse § 59^{2} lõike 4^{3} tagasiulatuv jõustumine
Paragrahv 3 sätestab võimaluse rakendada käesoleva seaduse § 59^{2} lõikes 4^{3} nimetatud määra tagasiulatuvalt alates 2026. aasta 1. jaanuarist. Antud tagasiulatuv jõustumine ei ole vastusolus Eesti Vabariigi Põhiseadusega, sest loob võimaluse taastuvenergia tasu soodustuse alates 01.01.2026. aastast nendele elektritarbijatele, kelle tegevus on eriti tundlik elektrihinna muutustele ning kellel on seetõttu suurem risk oma tootmist ümber paigutada.

4. Eelnõu terminoloogia

Eelnõu terminoloogia on eestikeelne, uusi termineid ei kasutata.

5. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

ELTSi muudatused eelnõus on kooskõlas Euroopa Komisjoni teatisega „Kliima-, keskkonnakaitse ja energiaalase riigiabi suunised alates aastast 2022“ (ELT L 80, 18.2.2022, lk 1–89). Enne eelnõus sätestatud muudatuste rakendamist tuleb saada Euroopa Komisjonilt asjakohane riigiabi andmist võimaldav otsus. Riigiabiluba on Majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi poolt taotlemisel eelnõu menetlemisega paralleelselt.

Eelnõuga kavandatav muudatus ATKEASes on kooskõlas Euroopa Liidu õigusega. Direktiivis 2003/96/EÜ (edaspidi *energiamaksustamise direktiiv*) sätestatakse liikmesriikidele teatav raamistik, mida maagaasi soodusmäära rakendamisel tuleb järgida. Energiamaksustamise direktiivi artikli 17 lõike 1 punkt a kohaselt võib maksuvähendust kohaldada samas direktiivis sätestatud tingimustele vastavatele energiamahukatele ettevõtjatele. Tegemist on EL-i poolt pakutava globaalse konkurentsivõime tagamise meetmega, mida mitmed liikmesriigid kasutavad. Energiamaksustamise direktiivis on määratletud vaid miinimumlävendid, millele energiamahukas ettevõte peab vastama, andes samaaegselt liikmesriikidele paindlikkuse etteantud piirides määratleda aktsiisisoodustuseks kvalifitseerumise tingimused.

6. Seaduse mõjud

6.1. Elektrituruseaduse täiendamisega kaasnevad mõjud:

Muudatuse eesmärk on suurendada Eesti tööstussektori konkurentsivõimet võrreldes lähiriikidega kulutaseme vähendamise kaudu.

Sotsiaalne, sealhulgas demograafiline mõju
Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutuse andmetel on potentsiaalsete välisinvesteeringute projektide maht, mille puhul on investeeringu tegemisel oluline faktor elektrihind, 5,1 mld eurot. Nende projektide realiseerumisel tuleks Eesti majandusse ehitusfaasis 2 mlrd eurot ja loodaks 3300 uut töökohta[6]. Eeldatavalt on tegu uute ja kõrgemapalgaliste töökohtadega, mis suurendab otseselt inimeste sotsiaalset kindlustunnet. Parem sotsiaalne kaitse mõjutab pikemas perspektiivis loodetavasti positiivselt ka demograafilist situatsiooni.
Muudatuse jõustumise järel ühegi teise tarbija jaoks taastuvenergia tasu võrreldes eelnõu koostamise ajal kehtinuga ei tõuse. Diferentseerimise järel tekkiv kogutava taastuvenergia tasu puudujääk kaetakse riigieelarvest.

Mõju majandusele

Eesti kui investeeringute sihtriigi ja Eesti ettevõtete konkurentsivõime seisukohalt on oluline vähendada elektrienergia lõpphinna vahet konkurentriikidega. Kui 2025. aasta esimese poolaasta võrdluses Soomega on Eesti väikese elektritarbimisega (0,02–0,5 GWh aastas) ettevõtete kulu kuus Soomest 79 eurot MWh kohta suurem, siis suure elektritarbimisega (50–150 GWh aastas) on kulu vahe juba 102 eurot MWh kohta. Märkimisväärne hinnavahe tuleneb sellest, et Soomes rakendatakse suurtarbijatele erinevaid maksusoodustusi. Taastuvenergia tasule ülempiiri seadmine parandaks Eesti konkurentsivõimet ja annaks suurtarbijatest investoritele lisamotivatsiooni investeeringuid Eestisse tuua.

[6] MKM analüüs

Perioodil 2026–2028 vähendaks meede soodustusest kasu saavale ettevõttele 1 MWh hinda keskmiselt 6,8 eurot aastas.

Tabel 1. Kulude muutused erinevate tarbimismahtude puhul

Tarbija	**Kulu muutus 2026–2028 keskmiselt kuus, €**
Keskmine ettevõte (nt piimatööstus, puidutööstus, metallitööstus); 7 GWh aastas	–3 967
Suurettevõte (graanulitehas, süsinikuneutraalse tsemendi tehas, biokütuste tehas); 50 GWh aastas	–28 333
Suurettevõte (uus investeering, 2x suurem kui Estonian Cell); 450 GWh aastas.	–255 000

Sektoritest oleks suurem mõju puidu- ja paberitööstusele, toiduainetetööstusele ja keemiatööstusele. Need on sektorid, kus elektrihinnal on kogukuludes suurem tähtsus. Näiteks 2023. aastal moodustas elektrikulu paberitööstuses 20% kogukuludest, keemiatööstuses 2,6%, puidutööstuses 2,4% ja toiduainetööstuses 1,7%. Seejuures paberitööstuses kulus elektrile sama palju raha kui teeniti ärikahjumit.

Statistikaameti 2023. aasta andmete põhjal on Eestis 79 sellist ettevõtet, kes tarbivad enam kui 1 GWh elektrienergiat ja kes samal ajal vastaks Euroopa Komisjoni riigiabi teatise „Kliima-, keskkonnakaitse ja energiaalase riigiabi suunised alates aastast 2022“ kohaselt kasu saavatele majandustegevusaladele (peamiselt töötlev tööstus).

Tabel 2. Elektritarbimine mahu alusel 2023

	Ettevõtete arv	**Tarbimismaht kokku, GWh**	**Tarbimine väljapool Harjumaad**
Tarbimismaht 0,5–0,999 GWh	40	26,3	73%
Tarbimine 1–9,99 GWh aastas	79	277,3	72,2%
Tarbimine 10+ GWh aastas	18	661	83,3%

Allikas: Statistikaamet

Halduskoormuse kasv soodustust soovivale ettevõtjale on eelduslikult väike. Soodustust sooviv suurtarbija peab esitama taotluse soodusmäära rakendamiseks.

Toetuse rakendamise mõjul taastuvenergia toetusest puudu jääv osa on plaanitud kompenseerida kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikute kauplemise süsteemi (EL HKS) tuludest. Direktiiv (2003/87/EÜ) lubab kasutada neid tulusid kliimaga seotud eesmärkide saavutamiseks, sealhulgas energiatõhususe suurendamiseks ja taastuvenergiale üleminekuks. Eelnõu (§ 59^2 lg 4^1 p 3, lg-d 4^3 ja 4^4) järgi rakenduks taastuvenergia tasude vähendamise skeem vaid suurtarbijatele, kes parendavad pidevalt oma energiatõhusust ja vähendavad energiatarbimist, mis omakorda tagab vähese heitega tööstuse arendamist. Seega on meede kooskõlas ELi HKS direktiivi eesmärkidega ning motiveerib vähese süsinikusisaldusega tööstuse arengut, mistõttu on heitkoguse ühikute kauplemissüsteemi tulude kasutamine taastuvenergia tasude puudujäägi katmiseks põhjendatud ja asjakohane.

Riigieelarvest puudujäägi kompenseerimine võimaldab ära hoida lisasurvet väiketarbijate taastuvenergia tasudele.

Mõju elu- ja looduskeskkonnale
Mõju elu ja looduskeskkonnale on positiivne. Kuna seaduseelnõu näeb ette, et soodustust taotleval ettevõttel peab olema energiajuhtimissüsteem, mis tagab energia tõhusa kasutamise (nt vastavus ISO 50001 standardile), siis toob see endaga kaasa soovi suurendada veelgi energiasäästu. Energia efektiivsem kasutamine tähendab väiksemat survet looduskeskkonnale. Lisaks tuleb arvestada, et oma energiajuhtimissüsteemi vastavusse viimine standardiga ISO 50001 ei ole tõenäoliselt jõukohane kõigile ettevõtetele. Nõuete täitmine tähendab lisaks sertifitseerimise kuludele (kuni 10 000 € aastas) ka vajalikke investeeringuid. Need kulud aga ei pruugi olla kõigi ettevõtjate jaoks väiksemad kui potentsiaalne tulu taastuvenergia tasu vähendamisest. Seega arvestades, et Eestis on ettevõtjaid üle 50 000, on mõju ulatus siiski väike.

Mõju regionaalarengule
Seadusemuudatus mõjutab positiivselt regionaalarengut, arvestades suurtarbijatest tööstuste paiknemist Eestis. Statistikaameti andmetel paikneb soodustusele kvalifitseeruvatest 1–9,9 GWh aastase tarbimisega ettevõtetest 72% väljaspool Harjumaad ja 91% väljaspool Tallinna. Enam kui 10 GWh aastase tarbimisega ettevõtetest paikneb väljaspool Harjumaad koguni 83% ja Tallinnast väljaspool 94%. Rohkem kõrgemapalgalisi töökohti väljapool Tallinna ja Harjumaa piirkonda tähendab piirkondlike arengulõhede vähenemist ning sissetulekute tasakaalustumist.

Mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele
Kohalikes omavalitsustes võib ette näha töökoormuse kasvu, mis kaasneb planeeringute ja erinevate lubade menetlemisega, kui hakatakse rajama uusi ettevõtteid. Kohaliku omavalitsuse üksused ei vaja muudatuste tõttu koolitust, sest kasvab üksustele tuttavate kohustuste hulk. Samalaadseid ehituslube jms on üksused ka varem väljastanud.

Muudatused suurendavad ennekõike Eleringi ning võrguettevõtjate halduskoormust. Eleringile lisanduvad uued ülesanded riigiabi andmise otsustamisel, järelkontrolli teostamisel ja võimalike vaidluse lahendamisel, mille katteks on suure tõenäosusega vajalik täiendav lisarahastus. Eelnõu koostamise ajal on lisarahastuse vajadus hindamata.

6. 2. Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse täiendamisega kaasnevad mõjud:

6.2.1. Kavandatav muudatus: intensiivse gaasitarbimisega ettevõtjatele soodusaktsiisimääraga maksustatud maagaasi tarbimise võimaldamine kui kõrvaltegevusena kasutakse enda salvestatud elektrienergiat.

Kaasnev mõju: mõju majandusele

Sihtrühm: muudatus avaldab mõju kõigile intentsiivse gaasitarbimisega ettevõtjatele, kellel on kehtiv luba soodusmääraga maagaasi tarbimiseks. Aktsiisisoodustuse kogukulu 2024. aastal oli 0,66 miljonit eurot. Gaasiaktsiisi soodustust saavad viis ettevõtjat. Teadaolevalt on üks ettevõtja, kes on üles näidanud huvi elektrienergia salvestusseadmete soetuseks ja kasutuselevõtuks.

Mõju ulatus: mõju piirdub esialgu ühe ettevõttega, kuid potentsiaalne mõju on suurem, sest muudatus puudutab tulevikus nii neid intensiivse gaasitarbimisega ettevõtjaid, kes juba aktsiisisoodustust saavad kui potentsiaalseid uusi aktsiisisoodustuse taotlejaid.

Mõju olulisus: mõju majandusele tervikuna ei ole oluline. Eelnõu parandab kõrge energiamahukusega maagaasi kasutavate ettevõtjate konkurentsivõimet, kuid seda vaid juhul kui ettevõtjad võtavad kasutusele elektrienergia salvestusseadmed.

Ebasoovitavate mõjude risk puudub. Eelnõul puuduvad muud HÕNTE §-s 46 kirjeldatud mõjud.

Mõju sihtgrupi halduskoormusele: regulatsiooni jõustumisel peab intensiivse gaasitarbimisega ettevõtja eelnevalt kooskõlastama Maksu- ja Tolliametiga aktsiisivabastuse loa taotlemise aluseks olnud andmete muutmise, sealhulgas elektrienergia salvestustegevuse (ATKEAS § 69^6 lg 1 p 8). Tegemist on kehtiva nõudega. Mõju on väheoluline.

7. Seaduse rakendamisega seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevused, eeldatavad kulud ja tulud

Meetme rakendamine toob kaasa maksutulu kasvu, aitab säilitada töökohti, seda eelkõige puitmassi tootmise sektoris. Eesti suurim puitmassitootja annab tööd ligi 80 inimesele otse ja kokku 500 väärtusahela kaudu. Nendelt laekub aastas *ca* 13 mln eurot tööjõumakse, mida tehase seiskumise korral ei pruugi laekuda.

Seaduse rakendamisega kaasneb riigile lisakulu. Tasu diferentseerimisega kaasnev kulu perioodil 2026–2028 on 34,8 miljonit eurot. Raha on eraldatud riigieelarve reservist.

ATKEASe muudatuse jõustumine ei mõjuta riigieelarve laekumisi, kulu Maksu- ja Tolliametile puudub.

8. Rakendusaktid

Seoses ELTSi muutmisega luuakse Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi poolt ELTS § 59^2 lõike 4^{15} alusel uus volitusnorm, sätestades valdkonna eest vastutavale ministrile õiguse kehtestada määrusega toetuse andmise täpsemad tingimused. Rakendusakti kavand on esitatud seletuskirja lisas.
ATKEASe muudatuse jõustumisel puudub vajadus rakendusaktide kehtestamiseks või muutmiseks.

9. Seaduse jõustumine

Seadus jõustub üldkorras. Jõustumisnormi sätestades on arvestatud, et seaduses ettenähtud õiguste ja kohustuste muudatustega tutvumiseks on küll väga lühike aeg, kuid seaduse muudatus on sihtrühmale positiivne ning korralduslikuks ja halduslikuks eeltööks on piisavalt aega ning seaduse rakendamiseks on eelarvelised vahendid tagatud.
Seaduse § 59^2 lõige 4^3 jõustub tagasiulatuvalt alates 2026. aasta 1. jaanuarist.

10. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu esitatakse kooskõlastamiseks eelnõude infosüsteemi (EIS) kaudu Justiits- ja Digiministeeriumile, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile, Maksu- ja Tolliametile ning Rahandusministeeriumile ning ettepanekute esitamiseks Elering AS-ile, Eesti Taastuvenergia Kojale, Eesti Tööandjate Keskliidule, Eesti Kaubandus-Tööstuskojale, Eesti Suurettevõtjate Assotsiatsioonile, Eesti Toiduainetööstuse Liidule, Eesti Põllumajandus-Kaubanduskojale, Eesti Kaitse- ja Kosmosetööstuse Liidule. Eelnõu edastatakse ettepanekute tegemiseks lisaks eelpool mainitud organisatsioonidele ka erialaliitudele läbi meililist: erialaliidud@list.mkm.ee.

Algatab Vabariigi Valitsus xx. xxxxil 2025. a